

SINCRONISM; NEOSINCRONISM; XENOCRAȚIE

Sincronism, termen propus de Eugen Lovinescu pentru a explica „sensul dezvoltării moderne a popoarelor” și formația „civilizației române moderne”. În viziunea lui E. Lovinescu, „există un spirit al veacului numit de Tacitus, *Saeculum*, adică o totalitate de condiții materiale și morale configuratoare ale vieții popoarelor europene într-o epocă dată”. Sincronizarea se referă, într-o primă accepțiune, la acțiunea nivelatoare pe care acest spirit al veacului o exercită asupra structurilor mentale ale societăților (europene), impunându-le astfel o *direcție unică*, și *ritmuri comune* de evoluție. Acest „spirit al veacului se desprinde din gradul de evoluție intelectuală ca și din situația economică a epocii” și îmbracă forma unei „invenții”. Aceasta se difuzează apoi prin imitație socială în toate societățile. Difuziunea acestei „invenții” prin „contagiune mentală” reprezintă conținutul legii sincronismului. Procesul de sincronizare are, deci, într-o a doua accepție, înțelesul unui proces de difuziune, prin contagiune mentală, a formelor și ideilor moderne în cuprinsul societăților tradiționale, „trezindu-le” astfel din „somnul” tradiției. E. Lovinescu preia ideea de contagiune mentală de la sociologul francez G. Tarde, care o întrebuițase pentru studiul relațiilor dintre indivizi, și o aplică relațiilor dintre societăți. În raport cu legea imitației a lui G. Tarde, Lovinescu aduce unele corecturi pe baza teoriei lui G. Le Bon. Spre deosebire de legea imitației, legea sincronismului se referă la rolul influențelor ideologice asupra dezvoltării civilizațiilor (caracterul anticipator al influențelor ideologice). În al doilea rând, legea sincronismului ne previne că influența nivelatoare a ideologiei nu se transmite dinlăuntru în afară, ca în viziunea lui Tarde, ci invers, din exterior spre interior, adică de la forme la fond, sau, mai exact, de la forme ideologice la structuri sufletești. E. Lovinescu găsește ilustrare legii sale în acțiunea creatoare a ideologiei apusene. „Prin acțiunea creatoare a ideologiei apusene și prin influența capitalismului, societatea noastră și-a schimbat *revoluționar* structura; pe *temeliile agrare* s-a ridicat *civilizația burgheză*. Pornind din stratele adânci ale sufletului, literatura n-a putut ține pasul revoluției *formelor sociale*; (...) ea a luat o *atitudine critică* față de revoluția socială”. Sincronizarea, deci, în al treilea rând, este un proces de evoluție de la forme la fond. Propagarea formelor noi se realizează, cum am precizat, prin contagiune, *de sus în jos*, adică de la forme la fond. Propagarea aceasta a fost actul prin care „axa vieții noastre politice și culturale s-a schimbat din Răsărit în Apus; de ea se leagă viitoarea formație revoluționară a societății românești” (E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, 1972).

Concluzia lui Lovinescu este că, în situația noastră, evoluția de la forme la fond este singura normală. Prin urmare, într-o a patra accepțiune, sincronizarea constă în schimbarea axului de gravitație a unei cul-

turi sub presiunea aceluiasi spirit al veacului. Sensul difuzionist al ideii este încă mai conturat aici. Spiritul veacului este situat într-o anumită arie — în cazul analizat de Lovinescu, în Europa apuseană — de unde se transmite în *țările întârziate*, care astfel se manifestă o vreme ca „periferii” sau *suburbii* ale „centrului” apusean. Acest interval de transmitere a formelor de la centru la periferie, prin difuziune, reprezintă *primul moment* al legii sincronismului și anume momentul „*determinațiunii*”. Al doilea moment al acțiunii legii este cel al *dezvoltării inter-dependente* a societăților sincronizate. Acest moment aproximează mai adecvat etimologia termenului (*Syn*, „împreună”, *chronos*, „timp”).

Teoria sincronismului susține că orice societate este *influențată* în evoluția ei de evoluția altor societăți, dar „nu este corect să interpretăm influența ca determinare” după cum, pe de altă parte, ipoteza „evoluciei uniliniare pe care o susține teoria sincronismului a fost infirmată atât de știința modernă cât și de evoluția societăților” (I. Ungureanu). Totodată, cum ideea de sincronizare se asimilează cu ideea de *nivelare*, înseamnă că rezultatul sincronizării nu este o *nouă ordine* ci o *dezordine generalizată*, fiindcă *nivelarea* este *entropică* (I. Ungureanu). Prin urmare, prin sincronizare, interpretată în acest sens, obținem și efecte de involuție, nu doar de evoluție. Dacă sincronismul nu-și poate prezerva statutul de lege sociologică, în schimb, credem că ideea de sincronizare poate fi utilizată ca „ipoteză sociologică” (Ion Ungureanu), *Paradigme ale cunoașterii societății*, 1991. În fapt, „dacă privim sincronizarea ca un proces secular, atunci orice sistem socio-cultural este sincronie, iar legea sincronismului nu ne mai spune nimic, fiindcă rămâne doar o banalitate. Dacă duratele sincronizării sunt reduse la ani, luni sau zile, vom găsi puține fenomene socio-culturale care evoluează după legea „sincronismului” (*ibidem*). Teoria sincronismului poate fi deci utilizată numai ca teorie a *perioadelor de sincronizare* și numai dacă „obiectele” sincronizării sunt delimitate spațio-temporal. În plus trebuie să ținem seama de faptul că unele „processe de sincronizare” pot genera efecte de *rămânere în urmă*, încât o teorie extinsă a sincronizării trebuie să țină seama și de kata-cronii (*Kata*, „în urmă”, *chronos*, „timp”), nu numai de sincronii. Acest aspect sancționează teza după care, în orice condiții, faptul de sincronizare induce dezvoltare, progres, înaintare în civilizație. Ca atare, o teorie a fenomenelor de sincronizare trebuie să țină seama de toate tipurile de raporturi temporale, și de cele de catacronie și de cele de proto-cronie (*proto*, „înainte”, *chronos*, „timp”) și de cele de meta-cronie (meta „alături de, dincolo de”), adică de deplasare laterală a liniei evoluționare.

Neosincronism, o nouă perspectivă asupra fenomenelor de sincronizare ce-și propune să țină seama de toate tipurile de raporturi temporale care există între culturi și societăți diferite : și de cele de katacronie (*kata*, „în urmă”, *chronos*, „timp”, și de cele de proto-cronie (anticipări), și de cele de metacronie (*meta*, „dincolo de”), nu numai de cele care provoacă egalizări (nivelări) de ritmuri și niveluri temporale (*syn*-cronie). Poziția neosincronistă este, față de sincronismul lovinescian, ceea ce este neoevoluționismul față de evoluționismul clasic, adică o reconstrucție a teoriei pentru a salva ideea generală. În sensul acesta, în noua perspectivă, teoria sincronizării nu mai este asimilată teoriilor *dezvoltării*, ci teoriilor *schimbării*. Faptul sincronizării poate induce și procese de *dezvoltare*, dar,

totodată, poate declanșa ample procese de *subdezvoltare*, adică denivelări temporale (katacronii), ceea ce se abate de la sensul lovinescian conform căruia sincronizarea aduce o dezvoltare nivelatoare a tuturor popoarelor. În acest sens, sincronizarea se dovedește a fi un *factor de schimbare*, în nici un caz o *cauză unică a dezvoltării*. O altă schimbare pe care o aduce neosincronismul în raport cu paradigma sincronismului lovinescian se referă la modul în care a fost conceput sistemul Europei. Pentru E. Lovinescu, Europa este un sistem monolit. Salvarea epistemologică a modelului analitic al sincronizării cere renunțarea la teza sistemului european monolitic. Europa reprezintă, în viziunea teoriei neosincroniste, un sistem și o civilizație relativ unitare, dar acest sistem se arată alcătuit din „centre” și „periferii”, când este interpretat *economic*, și dintr-un pluralism al „centrelor”, când este interpretat ca sistem cultural. Neosincronismul, ca perspectivă, cere să se facă distincție între stratul *sincronizării economice* și stratul *sincronizării culturale*. Economic, sincronismul a generat mult mai mult și mai frecvent „periferialism” (împingere în urmă: Katacronii) decât „înainte în civilizație” (care nu este absentă, e adevărat).

E. Lovinescu a luat în considerare numai acele *fapte* care au confirmat teza înaintării în civilizație pe măsura sincronizării cu Apusul, ignorând însă *faptele periferializării economice* (katacronismul), care i-ar fi infirmat teza. O teorie validă a sincronizării trebuie să țină seama de ambele *proces*e, dintre care unul este cu semn pozitiv, dar altul este cu semn negativ. Difuziunea tehnologiilor, în viziunea sincronismului clasic, este un factor de dezvoltare. Neosincronismul demonstrează însă că, în anumite condiții, transferul tehnologiilor poate acționa ca un „factor de subdezvoltare”. Absorbția „decalajelor vechi” mijlocită de această „difuziune tehnologică”, este reală (pe un atare fenomen se bazează teza sincronistă), dar acestea lasă locul unora noi, mai adânci. La acest aspect al decalajelor a reacționat teoria costurilor aferente, și critica adusă, de pe pozițiile acestei teorii, lui Zeletin, pe un asemenea fenomen se întemeiază. Cultural, Europa seamănă mai curând cu „universul” leibnizian decât cu sistemul lui Lovinescu. Culturile naționale au ceva din realitatea monadelor leibniziene. Fiecare monadă are în ea *tot* universul și infinitudinea, dar universul este, totuși, un pluralism de monade, nu una singură. Teza lui Lovinescu, a unei *lumi omogene*, cu un singur *centru*, trebuie părăsită, spre a salva *hipo-teza* sociologică a sincronizărilor.

Politic vorbind, modelul de sistem european al lui Lovinescu, își arată aceeași slăbiciune. Analizele de sociometrie diplomatică, avată că efectul de câmp sociometric determină o tendință de înțelegere a „celor mari” pe seama „celor mici”, așa încât sincronizarea nu lucrează întotdeauna în favoarea tuturor și oricum nu *nivelator*, adică printr-o favorizare *egală* a tuturor societăților. În fine, neosincronismul arată că sincronizarea nu aduce, decât extrem de rar, modele de rezolvare, ci, mai ales, noi *cadre de punere a problemelor*. Ca atare, fiecare societate trebuie să se mobilizeze, prin ea însăși, întru căutarea soluțiilor. Sincronizarea nu absolvă popoarele de căutarea creatoare a soluțiilor, ci creează doar *cadrul* unei *noi originalități istorice* în câmpul de afirmare creatoare a acestor popoare. Sincronizarea nu aduce nici literatura *națională*, nici filosofia, nici științele *naționale*, nici instituțiile *naționale*. Ele trebuie *create*, într-un

ritm accelerat, în laboratorul culturilor naționale, profitându-se de noul cadru istoric procurat grație sincronizării. Sincronizarea pregătește terenul, așadar, în mod necesar pentru *protocronii*, pentru noi modele de inserție temporală în istorie, dintre care unele vor fi selectate istoric și vor deveni „cap de serie” în noile serii istorice ale epocii moderne. Alte societăți însă vor „naviga” multă vreme sub linia timpului, într-o katacronie primejdioasă. Acestea sunt adevăratele suburbii culturale ale istoriei. Cultural vorbind, societățile sunt confruntate cu fenomenul „suburbiei culturale” europene (cf. G. Ibrăileanu), un fenomen al *imitației* facile de modele create în altă parte. Acest fenomen a fost cercetat de C. Rădulescu-Motru, care l-a numit „pseudo-cultură” și l-a legat de „mimetismul cultural”. Așadar, sincronizarea *masivă*, adică prin imitație *integrală*, proprie legii lovinesciene a sincronismului, nu poate duce decât la fenomenul suburbiei culturale și de aceea atât soluția, cât și teza lovinesciană trebuie reinterpretate. Întrucât nici o cultură nu imită integral și masiv o altă cultură, teza *imitației integrale* trebuie înlocuită cu teza *protocroniilor*, a *katacroniilor* și a *sincroniilor* culturale. În felul acesta teoria *protocronismului* își află locul său firesc în analiza comparativă a culturilor și în cercetarea fenomenelor de circulație culturală. Cu aceste precizări, perspectiva neosincronistă izbuteste să reinterpreteze esența *relației de interdependență*. Aceasta nu are semnificație *sintagmatică* (de simplă *alinieră* a unei culturi la alta, de imitație a unui model într-o arie de difuziune), ci una *paradigmatică*: opera creată într-o cultură dobândește o valoare euristică, de paradigmă sau model de rezolvare, și nicidecum de soluție gata creată și integral transpozabilă în cadrul altei culturi. În actul sincronizării circulă *modele de rezolvare*, nu *soluții*, și astfel poate fi înțeleasă posibilitatea *protocroniilor*, inclusiv în ariile „periferiei economice” a marilor metropole. Neosincronismul oferă o schimbare de optică asupra „periferiei”. De vreme ce tocmai „periferiile” sunt confruntate în modul *cel mai critic* cu problemele mondializate (prezente atât în metropole, cât și în periferii) înseamnă că tocmai ele sunt candidate la găsirea unor soluții cu valoarea *paradigmatică* cea mai mare. Deci, sincronizarea planetară a creat cadrul istoric al *protocronismelor* multiple, diferențiale. Numai așa se poate înțelege una dintre tezele teoriei neoevoluționiste actuale, și anume teza „întreruperii filogenetice” a liniei progresului și a deplasării „centrelor evoluționare” spre „periferiile” vechilor civilizații.

Neosincronismul găsește, astfel, cadrul de unificare a teoriei difuzioniste cu teoria neoevoluționistă și oferă o soluție pentru depășirea conjuncturii de „ceartă” cronicizată între cele două paradigme: evoluționistă și difuzionistă. Neosincronismul pune capăt unei tensiuni epistemologice pentru a lăsa locul altora. (cf. Ilie Bădescu, *Timp și cultură. Trei teme de antropologie istorică*, 1988).

Xenocrație, termen frecvent utilizat de către Eminescu în analizele sale politice de la „Timpul”, officiosul Partidului conservator. O pătură superpusă, observa el, poate funcționa în regim de „Xenocrație” (xenos = străin, cratos = putere), adică de „putere înstrăinată” în raport cu viața și interesul societății locale.

Xenocrația înseamnă, deci, la Eminescu, trei lucruri: **a.** *putere înstrăinată* de poporul asupra căruia o clasă își exercită dominația; **b.** *putere locală subordonată* unei puteri străine („putere delegată”), cu scopul de a promova pe plan local interesele dominației străine; **c.** *puterea exercitată de străini* într-o țară ocupată nu cu puterea armelor ci prin „strecurare” și „cucerire” progresivă de instituții, poziții și pârghii în sânul societăților locale.

ILIE BĂDESCU